

LA PROTECCIÓ DE DADES I L'ACCÉS A LA DOCUMENTACIÓ DE REPRESSIÓ POLÍTICA DEL FRANQUISME.

La meva intervenció no vol ser només una reflexió jurídica sinó, també des del punt de vista de la història, de l'equilibri dels dret a la protecció de les dades personals i la història, més ben dit, a les necessitats de la investigació històrica. Però permeteu-me dir, que més que un equilibri entre dues matèries, el que hem d'analitzar si es compleixen dels objectius i sentit d'aquestes normes que és el del servei a la persona i a la societat.

Sovint l'aplicació del dret no aconsegueix assolir l'objectiu que és el protegir la persona en el ple desenvolupament dins de la societat. La persona i la seva dimensió social són dos elements que hem de tenir presents i que no es poden dissociar.

Les normes bàsiques de la interpretació de les lleis ens fan analitzar primer el sentit literal, després l'objectiu del legislador i en darrer terme la interpretació d'acord amb els usos socials.

En el nostre dret la constitució de les corts de Barcelona de 1409 de Martí l'Humà establia que *“els jutges de la millor manera que es pugui, segons els Usatges de Barcelona i les Constitucions i Capítols de Cort de Catalunya, usos, costums, privilegis i llibertats de qualsevol condició, el dret comú, l'equitat i la bona raó”*... que va donar entrada al dret romà i la interpretació del dret d'acord amb l'equitat i la bona raó va representar un avenç ja que va suposar una humanització de l'aplicació del dret, fugint d'aquell principi formalista del dret que amararia els codis liberals que porta a la injustícia. En que diu l'aforisme del dret *“Summum ius summa injuria.”*

Com hem dit, mai podem fer una interpretació del dret i dels drets de les persones basant-nos en una aplicació literal de la llei, si no que l'hem de fer tenint en compte els altres paràmetres i sobretot tenint la situació

concreta de la persona i la d'aquesta dins d'un determinat moment i en un determinat entorn social.

La pròpia declaració Universal dels drets de l'Home de les Nacions Unides de 1948¹ estableix a l'article 29 1. ***“L'individu té uns deures envers la comunitat en la qual, només, li és possible el lliure exercici i ple desplegament de la personalitat.”*** i en quant a les limitacions de l'exercici en l'apartat 2 es referia ***“a les limitacions establertes en la llei, exclusivament en l'ordre d'assegurar el reconeixement i el respecte dels drets i les llibertats alienes, i a fi de satisfer les justes exigències de la moral, de l'ordre públic o del benestar general en una societat democràtica.”***

La intimitat de la persona no pot deixar de banda ni ignorar que aquesta forma part d'una societat i de la dimensió social d'aquesta. Sovint la interpretació dels drets de la persona a l'honor, la intimitat, la imatge, o la protecció de dades personals es fa deixant de banda aquesta dimensió social. La persona té dret a la seva intimitat però a l'hora està immersa i actua dins de la societat amb uns deures i obligacions que no pot defugir, jo en diria la necessària dimensió social de la persona.

No gens menys, l'article de la Llei Orgànica 1/82 de 5 de maig² diu ***“La protecció civil de l'honor, de la intimitat i la pròpia imatge quedarà delimitada per les lleis i els propis usos socials atenint a l'àmbit que, pels seus propis actes, mantingui reservat cada persona per a si mateixa o la seva família.”*** En l'article 8 estableix diverses situacions que no s'entendrà intrusió entre les que diu: ***“... quan predomini un interès històric, científic o cultural rellevant.”*** Aquests elements criden al fet de l'interès col·lectiu de la societat reflectit a aquest interès històric, científic o cultural rellevant.

¹Aprovada i proclamada per l'Assemblea General de les NNUU el 19 de desembre de 1948.

LES DADES PERSONALS.

La Llei Orgànica de Protecció de dades personals diu a l'article 1 que *“té com a objectiu garantir i protegir, pel que fa al tractament de les dades personals, les llibertats públiques i els drets fonamentals de les persones físiques, i específicament del seu honor i la seva intimitat personal i familiar.”*

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya³ estableix la protecció de dades com un dret de caràcter polític a l'article 31: *“Totes les persones tenen dret a la protecció de les dades personals contingudes en els fitxers que son competència de la Generalitat i tenen dret a accedir-hi, examinar-les i obtenir-ne la correcció.”* Quan ens referim a Generalitat hem d'entendre el concepte, com a sistema institucional de Catalunya que inclou al conjunt de totes les institucions i administracions de Catalunya. L'Estatut inclou la protecció de dades com un dret polític que no havia inclòs la Constitució el 1978.

Aquest dret no el podem analitzar aïlladament, sinó com un element complementari que té com a finalitat assegurar i garantir l'exercici de la resta de drets fonamentals, entre els que hi ha els de la llibertat d'expressió. Aquesta inclou tot un feix de drets que l'engloben, com ara la llibertat ideològica en el sentit més ampli. El dret a la recerca i a la informació, que inclou el dret a tenir accés a les fonts d'informació i el de recerca, de difondre les informacions o els estudis elaborats. Tot aquests drets estan en equilibri i respecte al dret a la intimitat de les persones.

La Constitució a l'article 16 estableix que si bé ningú pot ser obligat a declarar sobre la seva ideologia o religió, però és evident que és legítim els tractament d'aquestes dades per partits polítics, sindicats, esglésies,

² LO 1/82 de 14 de maig del dret a l'honor, a la imatge personal i familiar i a la pròpia imatge. BOE 14-5-82.

confessions o comunitats religioses, associacions o fundacions amb finalitat política, ideològica, religiosa o sindical. És a dir que la nostra ideologia la podem reservar o manifestar-la obertament, actuant públicament i col·lectiva en partits o entitats filosòfiques que fan difusió i proselitisme de les nostres idees. Per tant, el que es fa és diferenciar àmbits que garanteixen el dret de la persona a no revelar el seu pensament, però tampoc es penalitza l'expressió pública individual d'aquesta ideologia. Al contrari, es considera una necessitat social que seria absurd veure-la com a negativa.

De tota manera, no podem tractar de la mateixa manera la protecció de dades en un estat de dret on s'estableix una limitació legal a la creació de fitxers que arrebreguin determinada mena de dades. Estan sotmesos a una normativa estricta els diversos organismes de l'administració, inclosos els policials o judicials, que tenen controls de lleis específiques que els estableixen. Tampoc ho podem fer amb els drets d'accés, rectificació o cancel·lació. Un estat no democràtic es basa en una constant vulneració dels drets humans i una arbitrietat de l'Estat per arrebregar tota mena de dades de les persones.

No podem tractar de la mateixa manera que les bases de dades d'ara que l'accés als fons documentals i arxius de períodes en que no és que no es reconeguessin els drets fonamentals. Ens referim en concret al període de la dictadura franquista i al tractament de la documentació pública que va general aquell règim.

En aquells anys hi havia un estat institucional que es caracteritzava per la vulneració sistemàtica de tots els drets fonamentals, que hem de recordar, havien estat reconeguts i protegits amb anterioritat per la constitució republicana.

Quan ens referim al tractament de la documentació d'aquell període no podem aplicar de manera mecànica la normativa actual de protecció de

³ Estatut d'Autonomia de Catalunya 2006. L= / 6/2006 de 19 de juliol.

dades i d'accés a la documentació, com si es tractés d'una documentació d'una administració democràtica. Això ho hem de fer, especialment quan ens referim als fons documentals dels organismes de persecució política que va mantenir la dictadura.

Per plantejar un exemple: L'article 7.4 LOPD ⁴estableix la prohibició dels *“fitxer creats amb la finalitat exclusiva d'emmagatzemar dades de caràcter personal que revelin la seva ideologia, l'afiliació sindical, la religió, les creences, l'origen racial o ètnic, o la vida sexual”*.

La LOPD parteix que aquesta mena de fitxers es creen d'acord amb una normativa democràtica amb respecte als drets de les persones. La pròpia LOPD ho garanteix, a banda d'altres normes, a través de les agències de Protecció de Dades que sancionaran tot fitxer que emmagatzemi dades no previstes o que tinguin una finalitat i us no adequats. Avui seria incomprendible que la policia o un departament administratiu fes un fitxer sobre la ideologia de les persones i s'obrissin expedients sancionadors en funció d'aquesta ideologia.

Aquesta mena de situacions eren el pa de cada dia en el temps de la dictadura. Va crear diversos organismes amb finalitat de tenir un control ideològic, per a dur a terme la repressió política. Els cossos policials disposaven de brigades dedicades específicament a aquesta tasca i també organismes polítics com ara l'anomenat Movimiento que era el partit únic institucionalitzat anomenat FET de las JONS. La policia disposava de la Brigada Político-social i també la Guardia Civil de serveis d'informació política o les mateixes forces armades amb el Servei d'Informació Militar.

Un exemple paradigmàtic és el d'un organisme depenent de la presidència de l'estat que era Servicios Documentales. Estava organitzat amb dues seccions: una de repressió de la maçoneria i una altra anomenada político-social. Aquesta darrera tenia un fitxer de tres milions de fitxes amb

dades ideològiques recollides a través del processament de més de vuit-centes tones de documentació requisada als territoris ocupats a Catalunya i altres llocs republicans, en el període de guerra entre 1937 i fins a la seva fi el 1939. És el que coneixem prou bé a Catalunya com l'afer dels "papers de Salamanca".

El colegio de San Ambrosio de Salamanca va ser la seu d'aquell, organisme subministrador de dades polítiques personals als organismes governamentals; en especial a la brigada político-social, encarregada prioritàriament de la persecució política per part de la dictadura.

És sorprenent i difícil de comprendre com l'Estat democràtic hagi amagat des del moment de la dissolució d'aquell organisme, el mes d'octubre de 1977⁵ aquella comesa, enlloc de mantenir aquell centre i l'immens organisme repressiu com una mostra d'una actuació de persecució política. Fins i tot en obrir al públic la documentació d'aquell organisme com a suposat arxiu de la guerra civil, es deia en el fulletó informatiu, que disposava "*de un extenso fichero de miles de referencias documentales*". Una manera ben curiosa de referir-se a aquell immens fitxer de persecució política. Això hauria estat un fet anecdòtic, si no formés part d'una voluntat constant i tossuda de l'estat suposés una voluntat d'amagar uns crims contra la humanitat, comesos per l'estat de la dictadura.

Ens hem de plantejar quin ha estat el tractament que s'ha fet des del 1978 de la documentació d'aquells organismes repressius i quines són les obligacions de l'estat i altres administracions públiques en aquest àmbit que li imposa la legislació i en especial la de Protecció de dades..

Consideració jurídica.

⁴ LOPD LO 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal.

⁵ D 276/1977 de presidència del govern, que reestructurava o dissolia determinats organismes de l'estat

No podem tractar la documentació de les fitxes policials de dades polítiques i els informes que se'n van derivar com a documentació policial de caràcter delictiu, o d'altra com ara la dels processos del Tribunal d'Ordre públic, dels tribunals de Responsabilitats polítiques, del TERMC o dels consells de guerra polítics, com si fos documentació policial o judicial de caràcter penal, ni tampoc els procediments sancionadors per motius polítics, com a simples procediments sancionadors, equiparant-los als procediments judicials, informació policial o causes penals d'ara mateix. Els fets objectes d'expedients policials, procediments judicials o sancions administratives no són considerats il·legals sinó drets fonamentals que pot exercir tota persona.

Fer-ho és contradictori amb els principis fonamentals de la legislació d'avui i suposa establir unes restriccions en el seu tractament i accés que limiten molt la seva consulta i estudi.

Avui la documentació d'aquesta mena està sotmesa a un tractament especial tal com estableix l'article 7 de la LOPD i les normatives específiques policials o processal. Això es fa per a protegir la intimitat de les persones afectades que si bé són sancionades via penal o administrativa, la publicitat de la sanció està limitada a un efectes determinats que no han de suposar l'estimatització de la persona i, per això es preserva l'accés a aquests expedients o causes. Partim que la causa penal o sanció és quelcom negatiu des d'un punt de vista social o personal.

Per altra banda. L'article 4 LOPD estableix pel que fa a la qualitat de les dades i diu que *“Les dades de caràcter personal no es poden utilitzar per a finalitats incompatibles amb aquelles per les quals les dades hagin estat recollides. No es considerarà incompatible el tractament posterior d'aquestes dades amb finalitats històriques, estadístiques o científiques.”*

Les dades dels consells de guerra, dels tribunals d'ordre públic, de repressió de la maçoneria i el comunisme, dels tribunals de responsabilitats

polítiques, dels camps de concentració, dels batallons de treballadors, dels informes policials, dels expedients governatius sancionadors o qualsevol informe administratiu de caràcter repressiu, els podem tractar com entenem avui que són les dades judicials, procediments sancionadors?. Evidentment que no. Això a banda de que per l'interès històric i científic s'hi pugui tenir accés.

Si hem de parlar de fets delictius no seran els fets que s'imputaven administrativa o judicialment els organismes de persecució política de la dictadura, si no que el que el cometia era l'estat en vulnerar els drets fonamentals.

Hem de tenir present que el coneixement d'aquells fets no representa un deshonor per als imputats, si no al contrari, un acte de rehabilitació al donar-se a conèixer els fets pels que de manera injusta van ser sancionats o imputats de aquelles persones.

Podem considerar contrari als principis de la protecció de dades, el fet de conèixer els noms de les persones que van ser immolades en un camp d'extermini, o les que hi van ser recloses?. Crec que rotundament no. Els convido a visitar, si no ho han fet alguns d'aquest camps i veuran com poden tenir accés als arxius d'aquells organismes.

Si no destriem el caràcter de les dades i el sentit que tenen avui aquells documents obtindrem un efecte contrari i no desitjat al que es pretén amb la protecció dels drets fonamentals. Al nostre país el franquisme no va ser qüestió d'una guerra si no un règim que durà fins el 1978 amb un estat de repressió política i ideològica constant dels que molts dels que estem ací encara en vàrem patir els efectes. L'efecte de considerar delictiu els fets que el règim imputava encara avui, seria com si mantinguéssim aquella condemna injusta.

Si apliquem aquest mateix criteri a la documentació de repressió política del període de la dictadura estarem tractant a les víctimes com a

delinqüents que és el que feia aquell règim. El mantenir les limitacions d'accés el que contribuïm, més que a preservar l'honor o intimitat d'aquelles persones, és perjudicar-lo ja que els mantenim al proscripció que els van imposar. A diferència dels encausats o sancionats en la nostra societat, el coneixement dels fets, més que perjudicar el seu bon nom els rehabilita no només personalment si no tot el seu entorn familiar.

Les dictadures i les vulneracions dels drets humans.

La Comissió de Drets Humans de les Nacions Unides, a la subcomissió de prevenció de discriminacions i protecció de les minories va elaborar un informe per part del senyor Joinet d'acord amb la sessió 1966/119 d'aquella subcomissió, sobre **“La qüestió de la impunitat dels autors de violacions dels drets humans (civils i polítics).”**⁶

En aquell informe es plantegen diverses qüestions: entre les que destaquen els següents drets de les víctimes:

El dret a saber o el que s'ha dit amb posterioritat, el dret a la veritat, el dret a la justícia i el dret a la reparació. El primer es defineix com un dret individual de la persona i del seu entorn familiar però també un dret col·lectiu que té l'origen a la història amb la finalitat d'evitar en el futur aquelles violacions que imposen a l'Estat un **“deure de la memòria”** per evitar deformacions revisionistes de la història i el negacionisme. Diu l'informe que **“el coneixement, per a un poble, de la història de la seva opressió pertany al seu patrimoni i com a tal ha de ser preservat.”** Aquest dret suposa el deure de l'estat a fomentar i permetre aquesta investigació, no només per part de la història, si no a través de comissions judicials

⁶ Comissió dels Drets Humans. Subcomissió de prevenció de discriminacions i protecció de les minories. 49 sessió. L'administració de justícia i els drets humans dels detinguts. La qüestió de la impunitat dels autors de violacions dels drets humans (civils i polítics). Informe final elaborat i revisat per M Joinet en aplicació de la decisió 1996/119 de la Subcomissió. Distr. General E/CN.4/Sub.2/1997/20/Rev.1 2 octubre 1997.

d'investigació amb garantia pel dret de les víctimes i del dret de ser escoltats les persones imputades.

Dins d'aquest apartat, es remarca que el dret a saber comporta l'obligació de l'estat de preservar els arxius que continguin dades de les violacions dels drets humans, prenent mesures contra la destrucció o sostracció de documents; el deure de realitzar un inventari dels arxius disponibles, establiment de normes específiques per l'accés a aquests arxius i la seva consulta.

El dret a la Justícia implica que la víctima tingui la possibilitat de tenir accés a un procediment just i eficaç per tal que el seu opressor sigui jutjat i pugui obtenir una reparació. Obliga a l'estat a investigar les violacions, perseguir als autors i assegurar que siguin sancionats si són culpables. També obliga a l'estat a restringir les normes procedimentals que obstrueixin la lluita contra la impunitat i respectar el principi de no prescripció de la responsabilitat en el cas de crims greus contra la humanitat, establint que no es poden prendre mesures d'amnistia fins que les víctimes no hagin estat reparades.

El dret a la Reparació implica tant mesures individuals com mesures col·lectives que han de consistir en mesures de restitució a la situació anterior de la víctima. mesures d'indemnització dels danys psíquics, morals, la pèrdua d'oportunitat, danys materials o assistència jurídica. Mesures de readaptació amb atenció mèdica que ha de comprendre l'atenció psicològica i psiquiàtrica.

En l'àmbit col·lectiu ha de suposar un reconeixement públic que suposi un restabliment públic de la dignitat de les víctimes i jo afegiria, el de restitució dels danys causats col·lectivament als pobles que com el cas de Catalunya durant la dictadura va patir una acció de repressió contra les institucions d'autogovern i de persecució de la llengua i la seva cultura, per

tal de reparar els danys ocasionats a la nostra comunitat nacional en l'esforç despersonalitzador a que va ser sotmès.

Tot això suposa un deure dels estats que surten d'una dictadura de dur a terme una tasca per a superar i reparar individualment de manera col·lectiva els efectes de la repressió per tal de garantir-ne la superació i enfortir social i democràticament el país.

Catalunya i la Memòria Històrica.

En múltiples resolucions el Parlament de Catalunya s'ha pronunciat sobre l'interès públic de donar suport a la revisió dels processos polítics de la dictadura i en concret als processos que van patir el president de Catalunya Lluís Companys, Joan Peiró, Manuel Carrasco i Formiguera o Puig Antich d'àmbits polítics ben diferents⁷. Aquest procés ha culminat amb el reconeixement a l'estatut d'Autonomia de 2006 a l'article 54 l'obligació dels poders públics de *“vetllar pel coneixement i el manteniment de la memòria històrica de Catalunya com a patrimoni col·lectiu que testimonia la resistència i la lluita pels drets i les llibertats democràtiques.”* Aquesta tasca s'ha concretat en la Llei del memorial democràtic⁸ que promou l'impuls de la recerca històrica sobre la repressió política i cultural contra Catalunya, homenatge a les víctimes. Aquesta acció és completada amb la llei de foses⁹ que promou la identificació dels desapareguts, l'obertura de foses i la seva dignificació.

Tot aquest procés i pronunciaments suposa un compliment dels deures derivats del Pacte internacional dels Drets civils i polítics i té un efecte en relació a l'accés a aquesta documentació en relació a la previsió de l'interès històric, cultural o científic establert com a excepcions a les

⁷ Proposició no de llei sobre la revisió del judici a Salvador Puig Antich”. Butlletí oficial del Parlament de Catalunya, març-juny 1999 i abril-octubre 2001

⁸ Llei 13/2007 del 31 d'octubre, del memorial Democràtic.

consideracions de les intromissions a la intimitat o honor de l'article 8 de la LO Protecció dels drets de l'honor, la intimitat o al pròpia imatge de les persones de 1982 i les previsions de l'aplicació de la LOPD en relació al dret d'informació a la recollida de dades **de l'article 5. 5.** això permet la creació de bases de dades sobre desapareguts o víctimes en el procés de la valoració del cost humà de la guerra o l'abast de la repressió política.

De la mateixa manera no s'han de confondre les víctimes amb l'acció dels responsables que van participar en els actes de repressió, fossin funcionaris de l'estat o col·laboradors necessaris. Mai es poden ometre aquestes dades dels que tinguin dret a accedir aquest documents que els afecten, i encara menys impedir l'accés dels qui en fan recerca i menys les víctimes o els seus familiars. És del tot inacceptable l'informe de l'auditor militar de Barcelona del 1993 on per justificar la negativa d'accés d'un investigador al procés de lluí Comanys es justificava en *“la protección de derechos personales –atenientes fundamentalmente al honor y la intimidad de quienes, ciudadanos civiles, depusieron como testigos o informaron por escrito contra el procesado, y que alguno de ellos puede vivir todavía i desde luego materialmente posible sus descendientes ostentando apellidos conocidos en la sociedad civil catalana..”* Més endavant deia referint-se a la petició destinada a la recerca *“un hecho realmente significativo para esta sociedad pero, que por otra parte, no deja de estar suficientemente documentado históricamente a través de otras fuentes a las que tal vez esta, la del procedimiento judicial, poco nuevo añada.”*

Aquestes consideracions de cap manera poden ser fetes per un òrgan de l'administració pública i anaven clarament en contra de les disposicions de l'accés al patrimoni històric documental, que establia clarament el

⁹ Llei 19/2009, de 30 de juny, sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes.

termini de 25 anys de la mort de l'afectat i que era una clara limitació al dret constitucional de recerca i accés a la informació.

Vist això se'ns planteja tota una sèrie d'elements que han de variar necessàriament el tractament de l'accés a la documentació de persecució política i la imposició d'una sèrie de deures per part de l'Estat que afecten directament al tractament de la normativa de dades personals i la normativa d'arxius, en concret al dret d'accés, des d'un punt de vista personal de les víctimes i els seus familiars i en general als investigadors.

L'article 15 de la LOPD estableix del dret d'accés de la persona a les dades personals que té d'ella un organisme públic o privat. Aquest dret en l'àmbit que tractem es planteja de manera reforçada i es transforma amb un deure de l'administració pública de posar tots els mitjans per posar aquesta documentació a disposició dels ciutadans. Això implica obrir els arxius, classificar-los i posar-los en condicions d'accés fàcil i proper als ciutadans

Si la protecció de dades és una garantia dels drets fonamentals i del seu honor personal, imposa un deure específic de l'Estat de posar al descobert els arxius de la repressió.

Analitzar l'article 24 LOPD que es refereix a la limitació del dret d'informació de l'existència dels fitxers de dades els arxius policials o de la defensa de cap manera pot ser aplicable de manera mecànica a les dades dels arxius policials i militars de repressió política del franquisme, atès que no es poden considerar informacions afectades a la seguretat de l'estat, en aplicació dels criteris de les lleis de repressió política franquista que els va crear, ni considerar-les incloses en les lleis actuals d'aquests àmbits. Han de sers considerada documentació referida a la vulneració de drets humans i com a tal, amb deure de l'estat a posar-la a disposició dels col·lectius d'afectats com a víctimes i en general de la recerca de la veritat històrica sobre aquells fets, tal com estableix l'informe Joinet sobre la impunitat.

Els arxius de la repressió:

La situació dels arxius en l'actualitat és desastrosa. Hem de comptar que estem a 32 anys de l'aprovació de la constitució i a 31 de l'aprovació del nou Estatut d'Autonomia. cal dir que el resultat a Catalunya és positiu. Les institucions públiques catalanes han fet un esforç per a disposar d'una xarxa d'arxius moderna que es compon dels arxius comarcals i l'Arxiu Nacional de Catalunya, a banda d'arxius municipals..

L'abril de 1977 Rodolfo Martín Villa ministre de governació va dissoldre el Movimiento y va ordenar destruir els arxius de les delegacions provincials i locals del partit únic de la dictadura. A Barcelona l'encarregat d'executar-la va ser el governador Salvador Sánchez Terán que va dir a les seves memòries que *“constaba de miles y miles de fichas de personas en las que constaba su historial político y filiación”*¹⁰. Tot règim dictatorial que es basa en un control polític policial disposa de diverses menes d'organismes de control, informació i vigilància de la població, superposant organismes polítics i netament policials. Aquella acció va ser un acte criminal contra el patrimoni i els drets de veritat i justícia de les víctimes de la repressió, que no cercava altra cosa que la impunitat de la dictadura i esborrar les proves de la persecució política.

El 13 d'abril del 1977, mentre es destruïa la documentació del Movimiento i de ben segur d'altres arxius de la repressió franquista, de manera hipòcrita l'Estat espanyol signava el pacte internacional dels Drets civils i polítics¹¹, que preveïen a l'article 2n.3.a) *“Tota persona que li hagin estat violats els drets establerts en aquest pacte podrà interposar un recurs efectiu, encara que aquesta violació hagués estat comesa per persones que actuaven en exercici de les seves funcions oficials.”*

¹⁰ Josep Benet. Intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya. Proleg.

¹¹ Pacte Internacional de Drets Civils i polítics de 19 de desembre de 1966, ratificat per instrument de 13 d'abril de 1977.

Aquesta actitud no seria corregida i les violacions de la dictadura van quedar oficialment oblidades. No s'ha dut a terme fins avui cap mena d'investigació oficial en aquest sentit i ni l'ha possibilitat la llei de la memòria històrica¹². Mesos després es va acordar la llei d'amnistia contrària als principis del Pacte Internacional.

En el darrer informe de l'Estat espanyol davant del Comitè dels Drets Humans de les NNUU amb seu a Ginebra¹³, després de mes dotze anys d'absència, incomplint el deure de presentar els informes preceptius sobre el compliment del pacte i les recomanacions fetes pel Comitè. Des de la signatura del Pacte l'Estat només ha presentat cinc informes dels deu que li haurien correspost. Crec sincerament que el major interès en complir el pacte i les recomanacions ha estat pagar l'obra pictòrica de la cúpula de la sala on es reuneix el comitè a la seu de Ginebra.

Mostra d'aquest menyspreu i incompliments són les reiterades violacions i en referència a la llei de la memòria destaca l'incompliment de la llei en relació als obstacles que s'imposen a les famílies de les víctimes en les gestions judicials i administratives per obtenir l'exhumació de les restes i la identificació de les persones desaparegudes. Requereix a l'estat a:

- a) derogar la Llei d'Amnistia de 1977¹⁴.
- b) prendre les mesures necessàries per a garantir el reconeixement de la imprescriptibilitat dels crims de lesa humanitat pels tribunals.
- c) crear una comissió d'experts independents encarregada de restablir la veritat històrica sobre les violacions dels drets humans comeses durant la guerra civil i la dictadura.
- d) permetre que les famílies identifiquin i exhumin els cossos de les víctimes i, quan correspongui, indemnitzar-les.

¹² L 52/2007 de 26 de desembre per la que es reconeixen i s'estableixen mesures en favor de qui van patir persecució o violència durant la Guerra Civil i la Dictadura,

¹³ Comitè de Drets Humans 94è període de sessions. Ginebra 13 a 31 d'octubre de 2008. Observacions finals del comitè de Drets Humans, Espanya. CCPR/C/ESP/CO/27 d'octubre de 2008.

Cap d'aquests punts s'han resolt de manera clara i efectiva per part de l'anomenada llei de la memòria històrica i en concret no es pren cap mesura per a possibilitat ni la investigació judicial o la creació de comissions d'investigació i a més es diu de manera clara que no es reconeix cap dret a obtenir cap indemnització.

És realment denunciabile l'actitud de l'estat espanyol en l'aclariment de les violacions dels drets humans comesos per l'Estat durant la dictadura i la reparació de les víctimes.

Cal dir que el comitè de les NNUU reitera a l'informe que l'estat té el deure de donar a conèixer les recomanacions del comitè el cinquè informe, les respostes donades per escrit a la llista de qüestions presentades pel comitè i a les observacions finals. Jo els puc donar fe que a la petició que vaig fer d'aquesta documentació a la presidència del govern espanyol, vaig rebre una resposta on em deien que podia consultar el text de les recomanacions en anglès que hi ha penjada al web del Comitè. Em pregunto amb quina autoritat les tropes espanyoles participen en missions internacionals a l'Afganistan en defensa dels drets humans. No sé quina lliçó els poden donar?.

Tractament els arxius de la Repressió.

Pel que fa a l'obertura dels arxius de la repressió, a la primera legislatura de la restauració de la democràcia Josep Benet, senador de l'Entesa dels catalans va instar una proposició no de llei que es va aprovar, per a aturar la destrucció de la documentació policial que s'estava duent a terme.

A hores d'ara després de 32 anys encara no tenim a l'estat espanyol un inventari clar dels fons de la repressió franquista. Han sortit obres de recerca sobre la repressió política que han tingut accés a determinats informes policials com a excepcions, però no hi ha hagut una política de

¹⁴ L 46/1977 de 15 d'octubre d'Amnistia.

preservació i obertura d'aquests arxius com estableix com a deure necessari per a superar els efectes d'una dictadura l'informe Joinet.

És realment preocupant que a l'anomenada llei de la memòria històrica no es pren cap mena de mesura per a dur a terme l'inventari i obertura d'arxius polítics del franquisme.

Si s'han conservat, moltes vegades s'han contribuït a la seva opacitat no duent-se a terme la classificació o traslladant-los a els anomenats arxius centrals, situats molt lluny del centres on havien actuat que no fan altra cosa que dificultar-ne l'accés. Un d'aquests exemples és el trasllat dels arxius dels consells de guerra duts a terme a Burgos a Galícia o l'intent de traslladar-hi els de la capitania de València amb el que es vol dificultar l'accés per part dels familiars de les víctimes d'aquells processos.

Actualment és encara un misteri el contingut d'arxius com ara el de l'antic Govern Civil on es concentrava l'activitat repressiva de Catalunya. És realment una vergonya i els responsables diversos d'aquesta institució i l'actual delegat del govern senyor Rangel mostra un total menyspreu per a les víctimes d'aquella repressió en mantenir aquesta obscuritat.

El juny de 1995, pocs dies abans de dur-se a terme el traspàs a la Generalitat del dipòsit de documentació de l'administració perifèrica de l'Estat a Catalunya de Cervera¹⁵, atès que d'acord amb l'estatut assumia la totalitat de la documentació dels organismes públics de Catalunya incloent els de l'Estat, va ser retirat a corre-cuita un camió de documentació sense saber on va anar a parar. Sens dubte era documentació compromesa que encara avui no s'ha aclarit on va anar a parar i si s'ha conservat. On són els arxius de fitxes i informes de la Brigada Político Social de Barcelona o els centrals que havien estat situats a Valladolid on disposaven fins i tot d'una

¹⁵ Resolució del 16 d'abril de 1982. Generalitat de Catalunya. Convenis amb l'administració de l'Estat per al traspàs de la gestió de Biblioteques i arxius de titularitat estatal i del museu nacional Arqueològic de Tarragona Boe de 27 d'abril de 1982. RD 898/1995, de 2 de juny, d'ampliació de serveis i mitjans traspassats en matèria de cultura. (Dipòsit regional d'arxius de Cervera). BOE 30 de juny de 1995

biblioteca i centre d'estudis dels parits de l'oposició per a informar a les brigades territorials trets del fons de llibres requisats de Servicios Documentales amb seu a Salamanca.

El 1983 Pedro Ruiz de Ulibarri cap de l'organisme de Salamanca es va jubilar com a funcionari del nou anomenat Arxivo de la Guerra Civil es va endur dos baguls carregats de documents davant la passivitat de la directora de l'arxiu i de la resta de funcionaris nomenats pel Ministerio de Cultura¹⁶.

Aquesta situació contrasta amb la de la República Federal Alemanya que no tant sols va preservar la totalitat dels immensos arxius de la policia Política de la RDA l'Stasi, sinó que els va inventariar i preservar milers de documents estripats que es van conservar en sacs i estan en procés de restitució després de ser digitalitzats els trossos, s'afegeixen amb procediments informàtics per a recuperar el màxim d'informació.

Tot això no és només un interès de caràcter històric i científic, si no un fet més immediat que va lligat al deure de l'Estat en compliment del pacte Internacional dels Drets Civils i polítics de posar a disposició dels ciutadans la informació que pugui aclarir els actes contra els drets humans comesos durant la dictadura i a dur una política activa de promoure la recerca de la veritat, justícia i reparació de les víctimes.

Hem parlat de Salamanca i n'és un exemple , encara ara quan es vol seguir donant la importància a aquell centre no com a centre de repressió, si no com un centre on es va preservar un conjunt importants de documents. Encara sembla que el franquisme va contribuir a preservar la memòria dels fets de la guerra civil, conservant un fons important de documents, quan el que van fer era destruir una quantitat ingent de documents que van requisar a entitats i particulars, conservar-ne una petita part com a "prova" dels "delictes" d'opinió que perseguien. Com a eina d'un veritable genocidi.

La pròpia requisita de documentació privada i de l'elaboració d'un fitxer no queda emparat per cap dels principis establerts a l'apartat 2 i 3 de l'article 2 de la LOPD.

Ja em direu on són els arxius policials, equivalents als de l'Stasi d'Alemanya, a l'estat espanyol?. Quants ciutadans han pogut consultar de manera planera i directa els arxius dels informes de la brigada político-social, de la brigada d'informació de la Guardia Civil o el SIM de l'exèrcit o altres informes governatius?. Si hi ha hagut alguna per part de l'Estat actuació ha estat per mantenir-ne l'opacitat més que per altra finalitat. Després de trenta anys no es justifica aquesta opacitat per la manca de classificació. Si no s'ha fet en tots aquests anys és per mantenir aquest mur de silenci. Això si no comptem actes delictius com els duts a terme pel ministre de governació Rodolfo Martín Villa. Acte reprobable i del que mai ningú n'ha demanat responsabilitats. Un fet com aquest hauria de valer per inhabilitar a perpetuïtat aquestes persones responsables.

Els sumaris militars van trigar vint anys de donar s'hi accés¹⁷. On són els arxius de Catalunya de la brigada político-social?. Es diu que han estat traslladats als arxius centrals de la policia. Han de mantenir-se al territori on es van crear entre d'altres coses per estar a l'abast dels ciutadans afectats i dels seus familiars.

La deslocalització dels arxius comporta anar en contra del principi arxivística de procedència, que vol garantir que la documentació es conservi en el territori on va ser produïda al ser allí on informa dels fets produïts en aquell entorn. Això també garanteix l'accés, no tant sol als historiadors si no als ciutadans afectats propers.

Tot això ens porta a concloure que en referir-nos al tractament i accés a dades públiques fruit de la repressió política d'un règim dictatorial

¹⁶ Testimoni d'Antonio Gonzalez Quintana que treballava com a arxiver a aquell organisme.

¹⁷ RD El Real Decreto 2598/1998, de 4 de desembre, pel que s'aprova el Reglament d'arxius Militars..

hem d'interpretar la normativa d'accés i en concret relativa a la protecció de dades des de la perspectiva del pacte Internacional de Drets Civils i polítics. Hem de considerar aquella documentació com a documentació de vulneració de drets humans i a considerar que en l'accés no només hi ha un dret dels afectats i d'investigació històrica, si no un deure de l'administració pública de facilitar les dades als ciutadans, que s'incardina dins del deure establert a la pròpia LOPD al servei dels deures de protecció a les víctimes de les violacions dels drets humans. L'interès social de facilitar-hi la recerca històrica no queda només com una activitat científica aïllada, si no com un element necessari en aquest procés de restitució dels actes contra els drets humans.

L'anàlisi que hem fet ens mostra com l'administració de l'Estat incompleix de manera sistemàtica el deure d'accés als ciutadans, que li imposa no només la LOPD en sentit genèric, si no en compliment dels deures que li imposa els pactes de drets civils: Posar a disposició dels ciutadans aquesta documentació al servei de la veritat, justícia i reparació de les víctimes i contra la impunitat de les violacions dels drets humans comesos per la dictadura franquista. I ja no diguem la tasca d'impulsar ca investigació judicial d'aquells fets o la creació de comissions independents per esbrinar-ne la veritat.

L'Agència espanyola de Protección de Datos hauria d'exigir a l'estat l'obertura i adequació dels arxius de la repressió en compliment de la LOPD.

Per altra banda aquest Parlament on fem avui aquesta jornada crec que hauria d'obrir una comissió d'investigació per tal d'aclarir l'estat actual dels fons documentals de la repressió franquista a Catalunya, els fons destruïts i aclarir els responsables de la destrucció.

Alemanya no s'ha comportat de la mateixa manera amb els Camps de Concentració, els organismes policials nazis com les SS o més

recentment amb els arxius de l'Stasi, arran de la desaparició de la RDA, després de la caiguda del mur de Berlín. He de dir que ens dona una lliçó al nostre país la pel·lícula “**la vida dels altres**”¹⁸, a la que veiem com la república federal ha protegit els arxius de la repressió i els ha posat a disposició dels ciutadans. Em va fer impressió i una sana enveja quan, a la fi del film quan el protagonista va anar a la seu de l'Stasi on tenien els arxius d'informació política, a la façana hi havia una gran pancarta que deia “**benvinguts**”.

Permeti'm somniar, ja que ara per ara només podem tenir un somni: Espero que sigui proper el dia a que l'edifici emblemàtic de la repressió política de Catalunya a la Via Laietana de Barcelona se'ns convidi a la consulta dels arxius de la Brigada político-social donant-nos la **Benvinguda**.

Moltes gràcies.

Josep Cruanyes i Tor

Barcelona el 20 de gener de 2009.

Conferència inaugural de la jornada organitzada per l'Agència Catalana de Protecció de Dades al Parlament de Catalunya, sobre **La protecció de dades i l'equilibri de la història**.

¹⁸ La vida dels altres. dirigida per Florian Henckel Donnersmarck, Alemanya 2006.